

УДК 351.824

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Онищенко О.А.

докторант Класичного приватного університету

Annotation

The author examines an efficiency of the regional programs and local budgets in realization of foreign trade policy, organizationally-communications measures of its realization, advantage of decentralization of foreign trade policy of Ukraine in the article.

Анотація

У статті розглядається ефективність регіональних програм та місцевих бюджетів у реалізації зовнішньоторговельної політики, організаційно-комунікаційні заходи її здійснення, переваги децентралізації зовнішньоторговельної політики України.

Ключові слова

Зовнішня торгівля, зовнішньоторговельна політика, місцеві бюджети, регіональні ринки, регіональні програми, децентралізація.

I. Вступ

Інтеграція економіки України в багатосторонню систему торгівлі, згідно з правилами СОТ, має поширюватись і на торговельну політику регіональної та місцевої влад. Вступ до СОТ веде до більш прозорих правил функціонування регіональної економіки, зростання її відкритості та доступу до ринку, прискоренню впровадження інституційних реформ у регіонах. Таким чином, заходи з децентралізації зовнішньоторговельної політики України повинні стати каталізатором структурних та інституційних реформ в регіонах, які гальмуються внаслідок незацікавленості в них місцевого бюрократичного апарату та обмежених можливостей малих та середніх підприємств. У зв'язку зі специфікою кожного регіону зовнішньоторговельна політика України має бути територіально диференційована, що не суперечить правилам СОТ і має стати чинником регіонального вирівнювання та зниження наслідків світової фінансової кризи в різних регіонах України. Одним із пріоритетних підходів до децентралізації зовнішньоторговельної політики України в умовах багатостороннього регулювання торгівлі має стати демонополізація регіональних ринків, яка послабить основи монополістичного домінування окремих політико-олігархічних груп у регіонах, а від так знижуватиме їх впливовість і на загальнодержавному рівні.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити ефективність реалізації зовнішньоторговельної політики України.

III. Результати

Сучасна економічна думка нагромадила великий і цінний досвід у питаннях інтернаціоналізації економічного розвитку, сучасних особливостей міжнародного співробітництва, значення, особливостей розвитку, регулювання зовнішньоторговельних зв'язків і наслідків цього. Так, основні положення сучасної теорії міжнародної торгівлі та методи аналізу міжнародних торговельних відносин викладені в працях А. Маршалла, В. Леонт'єва, П. Самуельсона, М. Портера, Дж. Бхагваті, С. Ліндєрта, К. Еклунда, П. Кругмена, Р. Вернона, Т. Рибчинського та ін.

Особливостям розвитку зовнішньоекономічної сфери в період ринкових перетворень присвячені розробки російських учених: Н. Шмельова, А. Спартака, А. Бузгаліна, А. Киреева, Є. Кочетова, Г. Шорохова та ін. Серед досліджень вітчизняних учених економічні, інституціональні, правові аспекти досліджуваної проблеми знайшли висвітлення у працях В.Ф. Бєсєдіна, В.С. Будкіна, І.В. Бураковського, В.В. Волошина, Л.Л. Кістерського, А.І. Кредісова, В.С. Новицького, В.П. Онищенко, Є.Г. Панченка, Ю.М. Пахомова, А.М. Поручника, І.І. Пузанова, А.П. Румянцева, В.Р. Сіденка, С.І. Соколенко, А.А. Чухно, М.А. Павловського, О.І. Шниркова, О.І. Рогача, А.С. Філіпенка та інших вчених.

Поглиблення існуючих з 2005 р. тенденцій до значного зростання обсягів від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами, враховуючи непередбачуваність розвитку та наслідків глобальної фінансової кризи, може призвести до певного розбалансування національної економіки, погіршення платіжного балансу та матиме негативний вплив на розвиток соціально-економічної ситуації у країні. Ця проблема набуває особливої важливості в умовах обмежених можливостей перекриття зростання імпорту за рахунок екстенсивного нарощування експорту продукції, основу якої становлять чорні метали.

Подальший розвиток національного експортного потенціалу, враховуючи європейський досвід, можливий, у першу чергу, за рахунок впровадження заходів з децентралізації зовнішньоторговельної політики України з визначенням пріоритетних напрямів регіонального розвитку [4].

На кінець 2008 р. зовнішньоторговельні відносини України з її основними торговельними партнерами продовжують характеризуватися

асиметрією взаємного доступу до ринків сторін, низьким рівнем позиційності українських товаровиробників на відповідних ринках та тенденцією до зміцнення позицій імпортерів на внутрішньому ринку України при недостатньому зростанні відповідних обсягів експорту. Так, за дев'ять місяців 2008 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року від'ємне сальдо товарів і послуг збільшилося в 2,7 рази. Крім того, темпи зростання обсягів зовнішньої торгівлі характеризуються переважанням темпів зростання імпорту високотехнологічних товарів над темпами українського експорту обмеженого або концентрованого переліку продукції з низькою доданою вартістю. Висока спеціалізація окремих регіонів – експортерів вугілля, чорних металів робить їх вкрай залежними від світової кон'юнктури. Участь України у глобальних ланцюгах створення вартості та в глобальній виробничій мережі і пов'язаною з ними торгівлю продукцією обробної промисловості залишається вкрай обмеженою. Це свідчить, що Україна здобуває відносно не великі вигоди від участі у багатосторонній системі торгівлі, від залучення прямих іноземних інвестицій, отримання доступу до сучасних технологій, що не сприяє стійкому економічному зростанню нашої країни.

Частка послуг у сукупному зовнішньоторговельному обороті товарами і послугами між Україною та її торговельними партнерами на сьогодні становить тільки 15%. При цьому структура вітчизняного експорту послуг відрізняється значним домінуванням частки транспортних послуг, на які припадає більше ніж 65% сукупного обсягу експортованих послуг. Завдяки значному експорту цього виду послуг у зовнішній торгівлі послугами в Україні склалося позитивне сальдо, яке певною мірою компенсує негативні тенденції нарощування обсягів від'ємного сальдо у торгівлі товарами [2].

Відсутність регіональних середньострокових програм та бюджетів призводить до ряду проблем взаємодії центральних, регіональних та місцевих органів влади, а саме невчасно затверджені Кабінетом Міністрів відповідні порядки використання інвестиційних, бюджетних коштів на місцях. Зокрема, на кінець першого півріччя 2008 р. ще був відсутній порядок щодо програми енергозбереження в регіонах, що гальмує направлення коштів на енергозбереження в райони і міста, які використовуються вже на місцях відповідно до встановленого порядку та тендерних процедур. Як правило, використання таких коштів відбувається в другій половині року, коли кошти похапцем стараються освоїти, щоб не довелось повертати в держбюджет. У зв'язку з цим виникають проблеми з ефективним використанням державних коштів.

Вирішенням зазначених проблем має стати перехід на середньострокову перспективу планування бюджету і відповідних регіональних програм. Прототипом цього є Угоди щодо регіонального розвитку регіонів,

які почали розробляти протягом останніх кількох років. Однак, крім Угоди щодо регіонального розвитку Донецької області на 2007-2011 рр., підписаної у 2007 р. між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою, інші Угоди відсутні.

Організаційно-комунікаційні заходи, які проводяться в регіонах для сприяння посиленню їх участі в зовнішньоекономічній діяльності, не стали для вітчизняної економіки тією апробованою формою залучення іноземних інвестицій та поживавлення зовнішньоторговельної діяльності як, наприклад, у країнах ЄС. Крім того, відповідні заходи не набули поширення у всіх регіонах України. Зокрема, регіональні інвестиційні форуми в Україні проводяться досі тільки у декількох окремих регіонах (наприклад, у Києві, Львові, Одесі, Ялті, Волинській, Сумській областях).

Переваги децентралізації зовнішньоторговельної політики України. У зв'язку з цим питання децентралізації зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах набуває особливого значення. Впливовим чинником покращення динаміки зовнішньої торгівлі, розширення географічної структури експорту та її складових може стати зміна цінової конкурентоспроможності за рахунок зменшення трансакційних витрат у регіональній економіці, особливо прикордонних регіонів. Іншим чинником сприяння стимулюванню ділової активності населення регіонів, у першу чергу в малих містах та монофункціональних містах, може бути розбудова транспортної та фізичної інфраструктури [1].

Серед мотивів децентралізації зовнішньоторговельної політики України можна відзначити [3]:

- ефективніше використання місцевих ресурсів;
- формування локальних факторів продуктивності;
- можливість сприяння кращому задоволенню інтересів і потреб домашніх господарств, підприємств і громадян загалом, тобто підвищення рівня та якості життя територіальної громади;
- формування та нарощування соціального капіталу;
- налагоджування тісного контакту та плідної взаємодії місцевої влади та підприємництва – підприємці задіяні у консультативних радах при органах влади, чиновники залучені до наглядових рад або рад директорів підприємств.

Стан нормативно-правової урегульованості проблеми. Нормативно-правове забезпечення характеризується недосконалістю та наявністю численних прогалин. На сьогодні не існує базового Закону України щодо державної регіональної політики. Натомість засади державної регіональної політики визначаються на рівні Указу Президента України "Про Концепцію державної регіональної політики"

Держава та регіони

від 25.05.01 р. № 341/2001. Проект Закону України “Про засади державної регіональної політики” (редакція станом на 08.10.08 р.) планується подати Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України вже найближчим часом. Крім того, виникають проблеми виконання існуючих законів та підзаконних актів у сфері регіонального розвитку на різних рівнях. Так, Законом України “Про стимулювання розвитку регіонів” від 08.09.05 р. № 2850-IV передбачаються укладання довгострокових Угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та відповідними обласними радами з метою виконання та фінансування спільних заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації регіональних стратегій. Станом на листопад 2008 р. було підписано лише одну таку угоду – Угоду щодо регіонального розвитку Донецької області на 2007–2011 рр., введена в дію в 2007 р. Підписання Угод з іншими областями гальмуються через ряд причин. Наприклад, Угода щодо регіонального розвитку Львівської області на 2008–2012 рр. між Кабінетом Міністрів України та Львівською обласною радою схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.08.08 р. № 1158-р, але на сьогодні досі не підписана через проблеми, пов’язані з обсягом фінансування в рамках цієї Угоди. При цьому кошти з державного бюджету для фінансування в рамках цих угод мають тенденцію до зменшення. Так, фінансування в рамках Угоди щодо регіонального розвитку Львівської області передбачалося Урядом у 2007 р. у розмірі 9 млрд грн (протокол про наміри між Кабінетом Міністрів України та Львівською обласною радою від 06.09.07 р.), проте ця сума була зменшена до 4 млрд грн у 2008 р. та зафіксована у відповідній Угоді.

Основні небезпеки та ризики у зв’язку з існуванням проблемної ситуації. Слабка розвинутість регіонів та їх закритість є головними факторами ризику. Переважна більшість суб’єктів господарювання, особливо серед малих і середніх підприємств, не готова самостійно включитися у зовнішньоекономічну діяльність. До ризиків можна зарахувати фактор локалізації (розміщення проблемних галузей у відносно не великій кількості регіонів, де вони є головними галузями спеціалізації), а також фактор монофункціональності міст. Способом зменшення цього ризику є створення мереж бізнесу, групування бізнесу різних сфер економіки та перехід у господарські кластери, які, у свою чергу, можуть перетворитися в економічні регіони.

Як і раніше, у структурі зовнішньої торгівлі переважає торгівля товарами, яка перебуває в зоні ризику міжнародного поділу праці; водночас частки торгівлі послугами, залучення прямих іноземних інвестицій та міжнародних

трансферів технологій залишаються порівняно з розвинутими країнами вкрай низькими.

Внаслідок нерозуміння та недооцінювання регіонального (периферійного) потенціалу, інституційної незабезпеченості регіонального самоврядування та господарювання, заполітизованості регіональної проблематики на сьогодні практично не створена законодавча та нормативна база регіонального розвитку. Вкрай обмежені можливості регіонів щодо ведення самостійної зовнішньоекономічної діяльності. Більшість регіонів позбавлені власної фінансової бази функціонування [2].

Тривала перманентна політична криза у Верховній Раді України не дає змоги прогнозувати введення в дію комплексного нормативно-правового урегулювання існуючої проблеми.

Тому є підстави стверджувати, що неадекватна відповідь на зовнішньоекономічні виклики, невирішеність зазначених завдань спричинили малоуспішність заходів децентралізації зовнішньоторговельної політики України.

IV. Висновки

З метою якісного реформування зовнішньоторговельної політики України за рахунок її децентралізації необхідно, у першу чергу:

1. Доручити:

1.1. Обласним державним адміністраціям:

- організувати із залученням органів самоврядування, неурядових організацій, зацікавлених суб’єктів господарювання розробку, обговорення та укладання середньострокових Угод щодо регіонального розвитку, передбачивши в майбутньому участь в аналогічних районних угодах органів самоврядування. При цьому доцільно ці та інші угоди, плани та заходи привести у відповідність з програмними періодами ЄС для отримання співфінансування певних проектів в рамках терміну дії цих угод з фондів ЄС (діючий програмний період для планування, фінансування у всіх країнах Європейського Союзу – це 2007–2013 рр.);
- сприяти реалізації організаційно-комунікаційних заходів з метою залучення зовнішніх ресурсів через створення привабливого інвестиційного клімату, у тому числі шляхом формування регіону як суб’єкта господарювання та зовнішньоекономічної діяльності, проведення рекламних акцій, організацію інвестиційних форумів, веб-сторінок на іноземних мовах для залучення прямих та портфельних інвестицій;
- забезпечити зростання регіональної економіки через пошук нових ринків для власної продукції шляхом створення агенцій просування експорту в регіонах у співпраці з місцевими приватними консультаційними структурами;

- зміцнити конкурентні позиції регіону шляхом залучення людських (малозабезпечені громадяни, соціальні меншини), природних (земельні площі, насадження, кар'єри) та інших ресурсів, що досі не використовувались, через відповідну систему державних стимулів, приватизацію тощо.

1.2. Міністерству закордонних справ, Кабінету Міністрів України через Державне агентство з питань інвестицій та інновацій та Український центр сприяння іноземному інвестуванню, обласним державним адміністраціям:

- інтенсифікувати публікації в бюлетенях посольств та торговельно-економічних місій України за кордоном, у регіональних засобах масової інформації конкретних експортних пропозицій та даних про регіональні інвестиційні проекти, вільні економічні зони тощо;
- організувати вихід на виставкові заходи в регіонах Європи українських регіональних товаровиробників.

2. Рекомендувати торгово-промисловим палатам України цілеспрямоване посилення торговельних контактів на всіх рівнях, у тому

числі шляхом створення філій торговельних палат між окремими країнами ЄС та Україною в регіонах, залучення якнайширшого кола українських підприємств до адаптації правил ринкової економіки і, таким чином, їх інтеграції в систему міжнародних торговельно-економічних зв'язків, а також розширення інформаційного поля та клімату довіри між українськими й іноземними партнерами, потенційними інвесторами та отримувачами інвестицій, сприяння введенню в практику туристичних обмінів та організації бізнес-турів з проведенням зустрічей підприємців у регіональних ТПП.

Література

1. Мировая экономика: введение во внешнеэкономическую деятельность : учеб. пособ. для вузов / [М.В. Елова, Е.К. Муравьева, С.М. Панферова и др. ; под ред. А.К. Шуркалина, Н.С. Цыпиной]. – М. : Логос, 2003. – 248 с.
2. Мікула Н. Європорегіони: досвід та перспективи / Н. Мікула. – Л. : ІРД НАН України, 2003. – С. 222.
3. Панасюк Б. Державне регулювання економіки / Б. Панасюк // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 19–30.

УДК 351.72

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД (КОНТРОЛЬ) ОРГАНІВ ДКРС У СФЕРІ ЗАКУПІВЕЛЬ

Підмогильний О.О.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The author considered peculiarity of accomplishing of a public control by the bodies of the State control and revision service of Ukraine in the sphere of supplies and suggested a number of recommendations concerning it's perfection.

Анотація

Розглянуто особливості здійснення державного нагляду (контролю) органами Державної контрольно-ревізійної служби в Україні у сфері закупівель та запропоновано ряд рекомендацій щодо його вдосконалення.

Ключові слова

Контроль, державні закупівлі, Державна контрольно-ревізійна служба, порушення законодавства, адміністративна відповідальність, правоохоронні органи, уповноважений орган, корупція.

I. Вступ

Питання дотримання вимог чинного законодавства при проведенні державних закупівель бюджетними установами та суб'єктами господарювання є одним з найважливіших під час контрольних заходів, що здійснюються

Державною контрольно-ревізійною службою в Україні (далі – ДКРС). Останнім часом, зважаючи на кризові явища, що переслідують систему державних закупівель України, набувають системного характеру випадки порушень у цій сфері. Водночас досить часто застосування державних закупівель не сприяють максимальній економії та ефективності, забезпеченню добросовісної конкуренції, відкритості й прозорості на всіх стадіях торгів. Більше того, воно навіть є підставою для поширення таких негативних соціальних явищ, як корупція та хабарництво.

Введення у 2007 р. нової форми державного фінансового контролю – перевірки державних закупівель, що проводиться органами ДКРС на всіх стадіях їх здійснення, дало змогу в режимі реального часу виявляти порушення на певних стадіях державних закупівель, зокрема, ще під час затвердження річного плану закупівель, у процесі проведення торгів чи укладання договорів, а не лише постфактум, як це відбувається при проведенні інспектування.